

« zurück blättern vor »

GANEK subst. m., ab 1425. 1) ‘Flur, Galerie (innen oder außen), Kreuzgang, Terrasse mit Brüstung, Balkon, Sitznische, Chorempore oder Orchesterplatz in der Kirche oder im Ballsaal, Loge’ – ‘korytarz, galeria (wewnątrz lub na zewnątrz budynku), krużganek, taras na piętrze otoczony balustradą, balkon, wnęka z miejscem do siedzenia, chór dla śpiewaków lub orkiestry w kościele lub w sali balowej, łoża’: 1. H.15. Jh. R XXIV 364, STP *De pinnaculo ganku*. o ca.1450 PF IV 571, STP *Na ganku coszczelnym (statuit eum super pinnaculum templi Mat 4, 5)*. o 1490 Erz 18, STP *Pinnaculum est cuiuslibet domus vel templi fastigium ganek*. o 1532 BartBydgoski 8, SPXVI *Ambitus, ganek*. o 1560 RejWiz 70v, SPXVI *A ták moy miły brácie wierz mi owy zamki / Omierzłyby drugiemu y z owemi ganki*. o 1563 BibRadz 3.Reg 6/10, SPXVI *Przybudował theż Ganek okolo wszytkiego Domu / który był ná wzwyż pięć łokci / y ktorego tramy Cedrowe leżáły ná murze domu one^o*. o 1564 Mącz 291b, SPXVI *Pergula, Ganek przy domu wzgóřę wyftáwiony ku letniemu fiedzeniu álbo przechadzce vcziniony / który y tám y sám może być przechodzón*. o 1564 Mącz 452d, SPXVI *Testudineum hexaclinon, Zásklepiony wykufz / ganek*. o 1574 StryjWjaz B4v, SPXVI *Tákże Krol Floryánfką bramą w Kráków wiechał / Zaden swiáttá wywieścić z okien nie zániechał. O pirwzhey w noc godzinie / tám wszytki vlice / Okná / y dáchy pełne / ganki / y przecznice*. o 1588 Calep 1067a, SPXVI *Thymele – Ganek dla kugliarzew*. o 1603 Budn.Cyc. 125, L *Ganki wzgóřę wywiedzione, z których ludzie na jakie krotochwile patrzą*. o (1625–1626) 1952 Ossol.Pam. 38 *łóżnica w ostatnim pokoju była, z którego szedł ganek kryty kukościorowy*. o 1680 WisCzar 40, SP17 *Sam Pan Zbáwiciel nász dał Sie nosić ná ganek kościelny*. o (1723–1747) 1956 InwChełm 129, SP17 *Przy bramie wieża zegarowa [...] na tej wieży ganek*. o (1745–1746) 1753–1756 Chmiel. 1 78, L *Ganek albo otoczenie balasowe, podium. Ganek mały, altanka przechodnia, pergula; ganek wielki nakryty, altana, logeum*. o 1780 Włodek Sł, MAY *Ganek – [...] miejsce w kofciotach dla śpiewaków*. o (vor 1792) 1951 Kit.Opis 521-522 *Pomniejszych panów i szlachty majątnej dwory najwięcej bywały drewniane we dwa piętra i w jedno, przyozdobione zewnątrz galeryjami, wystawami, gankami i przysionkami*. o 1820 Ręk 3-6, SJAM *Król zasiada. / Przy nim xiążęta i panowie Rada, / A gdzie wznioasty krążył ganek / Rycerze obok kochanek*. o (1854) 1949 Choj.Alkh. I 33, DOR *Wspartszy o jedną z kolumn, dźwigających ganek z muzyką, w milczeniu spoglądał na pary, które przesuwaly mu się przed oczyma*. o (1885) 1923 Zap.G.Dzień 7, DOR *Otworzyło się cicho balkonowe okno na pierwszym piętrze i na kamienny ganek wysunęła się wysmukła postać kobieca*. o (1936) 1949 Par.Niebo 31, DOR *Na ganku u szczytu strażak, skutany w długie*

futro, odmierzał bez przerwy swą kwadratową przestrzeń. – (SŁA), STP, SPXVI, MA CZ, CN, TR, L, SWIL, SW, LSP, DOR (bud.). **2** ‘Vorplatz eines Gebäudes, auch Auslauf für Hühner; Vorbau, Veranda’ – ‘dziedziniec przed budynkiem, też wybieg dla drobiu; przedsionek, weranda’: (2.H. 15.Jh.) 1882 Kałużn 275, STP *Ganek brukowany przed domem, nye mayący nad szobą przykrycia licostratos (pro litostratos), id est structura de lapidibus, hebraice golgotha.* o 1490 Erz 18, STP *Porticus eyn vorkirch oder eyn eyngang, oder leyehhausz ganek albo kruchta.* o 1564 Mącz 52b, SPXVI *Chors, Podworze / Ganek / ná którym fie kury pásq.* o 1564 Mącz 11b, SPXVI *Antes, Nomen ab Ante deductum, quo significantur eminentes lapides, aut loca a priori parte domus eminentia, Ganki przed domem.* o (1603) 1861 DorHip 82, SP17 *Przed každemi wrotami ganki przykryte dla cudności i dla letniego siedzenia bardzo są potrzebne.* o (1643) 1909 JarzGoś 35, SP17 *wbok [...] stary zamek, Przezeń do kościoła ganek.* o (1778–1784) 1829 Kras.Podstoli 115, DOR *Stanął przed gankiem staruszek siwy.* o 1834 PT I 142-3, SJAM *nieuszło bacności, / Że przed ganek zajechał któryś z nowych gości.* o (1932–1934) 1950 Dąbr.M.Noce I 63, DOR *Dom był nowy, zwyczajny, z gankiem wspartym na czworokanciastych, tyle tylko że ociosanych słupkach.* – (SŁA), STP, SPXVI, MA CZ, CN, TR, L, SW, LSP, DOR (bud.). **3** ‘Schwerthieb’ – ‘cięcie szermierskie’: 1560 RejWiz 80, SPXVI *Pátrrze co są zá sztuki szzymierfkie w mądrości / PirwŹy párat vczynisz z zacney počćiuości. A potym s Źwiętey cnoty gdy vczynisz ganek / Pewnieć wnet dádzą zá zyfk bá y posłą wianek.* o [LBel.] 1588 Calep 457a, SPXVI *Gladiatora – Szezięć szermierskie, ganek szermierski.* – nur SPXVI.

4 ‘in technischer Verwendung: Schiffsbrücke; Wehrgang, Minengang; Stollen im Bergwerk; Gichtbrücke am Hochofen;’ – ‘w sensie technicznym: pomost okrętowy; korytarz podkopowy zrobiony w celu założenia miny; wąskie przejście podziemne w kopalni: pomost naokoło wylotu wielkiego pieca hutniczego’: 1564 Mącz 134a, SPXVI *Fori, plurali tantum, Ganek w okręciech y tám y fám chodzenia vziniony.* o (1594) 1605 Volck. 327, L *Ganek w okręcie.* o 1781–1783 Jak.Art.3 293, L *Ganki podkopowe, przechody pomnieysze, wychodzące od galeryi na boki, prowadzące do podsad prochowych.* o 1781–1783 Jak.Art.3 293, L *Ganek, berme, w działobitni zoftawiony przechód na okoł Źtrony zewnętrzney przedpiersienia.* o 1873 Chłęd.Szkice 160, DOR *W Herkulanum [...] zbita ziemia tworząca obecnie pewien rodzaj miękkiego piaskowca [...] ale dość silnego, aby w nim kopać górnicze ganki, daleko większe, aniżeli w Pompei, stawia kopiącym zapory.* o 1934 Wroń.Pam. 199, DOR *Górnicy drążą w ziemi ganek do założenia miny podziemnej pod nieprzyjacielską pozycję.* – SPXVI, MA CZ, TR, L, SWIL (for.), SW (gór. hut. woj.), LSP (wojs. gór.), DOR (wojsk. gór.). **5** ‘Allee, Spalier, Gartenweg; Erdwall, Damm’ – ‘aleja, szpaler, ścieżka w ogrodzie;

wał ziemny, grobla': 1564 Mącz 52a, SPXVI *Choma, Ganek / álbo yáka wyniosłość á podniefienie od ziemie.* o 1780 Włodek Sł, MAY *Ganek – [...]* / *Podfienie, Chodzenie lub ulica w ogrodach między drzewami rowno fadzonemi.* – SPXVI, MĄCZ, CN, TR, L, SW (gw.), LSP (pd). **6** 'Toilette' – 'ubikacja': [hapax] vor 1807 L *Poszedł na ganek.* – L, SWIL, SW (m. u.). **7** 'zwei Mühlräder und das dazugehörige Getriebe' – 'dwa kamienie młyńskie z urządzeniem do mielenia': SW (mł.), LSP (młyn.). **8** 'Felsvorsprung' – 'występ skalny': (†1915) 1951 Witkiew.S.Utwory 138, DOR *Zobaczył ganek wiszący nad przepaścią.* o 1950 Nowa Kult. 29, DOR *Jest to stromy ganek skalny, skąd rozpościera się ogromny widok na okoliczne góry.* – nur DOR (sport.). ◇ **Etym:** nhd. *Gang* subst. m., 'Raum an und in Häusern überhaupt: z. B. freier Anbau, Flur, Galerie, Toilette; in der Kirche: der Chorraum, Gartenweg; auf dem Schiff das Oberdeck; Art horizontaler Stollen; das zu einem Mühlrad gehörende Getriebe; im Hüttenwesen: der Fortgang des Schmelzverfahrens; natürliche Felsspalte oder Kluft im Gebirge; Weg auf einem Wall; Geheimgang; Teil einer Festungsanlage; Kreuzgang', GRI. ◇ **Der:** *ganeczek* subst. m., bel. seit 1564, zuerst geb. MĄCZ; *gankowy* adj., 1588 Calep 553b, SPXVI *Interpensivi parietes – Gankowefcziani.* o (1847–1848) 1953 Żmich.Pam. 300, DOR *Drzwi gankowe się otworzyły.* Zuerst geb. Sw.

« zurück blättern vor »